

บทที่ 2

การตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการทรัพยากรประมงอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษา บ้านหนองเขียว ตำบลห้วยโป่ง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องตลอดจน ผลงานวิจัยต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการทำวิจัย โดยแยกเป็น ประเด็น ดังนี้

1. แนวคิดของการมีส่วนร่วมของประชาชน
2. แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
3. แนวคิดการจัดการทรัพยากรประมง
4. แนวคิดการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ความหมายของการมีส่วนร่วม

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527: 183) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การเกี่ยวข้องกันทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม เพื่อให้บรรลุ จุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มด้วย

ในขณะที่ Erwin (1976: 112) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนคือ กระบวนการ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหา ของตนเอง ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้ และความชำนาญร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม และสนับสนุน ติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (2527: บทคัดย่อ) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมี ส่วนร่วมคือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการ ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและ สังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี ในฐานะสมาชิกของชุมชน ในการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนเอง อย่างเป็นตัวของตัวเอง

Cohen and Uphoff (1980: 55) ได้สร้างกรอบพื้นฐานเพื่อการอธิบายและวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในแง่ของรูปแบบของการมีส่วนร่วมได้ โดยแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision-Making) ซึ่งอาจเป็นการตัดสินใจตั้งแต่ในระยะเริ่ม การตัดสินใจในช่วงของกิจกรรม และการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Implementation) ซึ่งอาจเป็นไปในรูปของการเข้าร่วม โดยการสนับสนุนทางด้านการทรัพยากร การเข้าร่วม ในการบริหาร และการร่วมมือ รวมทั้งการเข้าร่วมในการร่วมแรงร่วมใจ

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ทางวัตถุ ทางสังคม หรือโดยส่วนตัว

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ซึ่งนับเป็นการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527: 6-20) ได้ระบุขั้นตอนของการมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน คือ

1. ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา กล่าวคือ ถ้าหากชาวชนบทยังไม่สามารถทราบถึงปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหา ในท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดีแล้ว การดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่นย่อม ไร้ประโยชน์ เพราะชาวชนบทจะไม่เข้าใจและมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการ ดำเนินงานเหล่านั้น

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพราะการวางแผนดำเนินงานเป็น ขั้นตอนที่จะช่วยให้ชาวชนบทรู้จักวิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการ นำเอาปัจจัยข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน แม้ชาวชนบทส่วนใหญ่จะมี ฐานะยากจน แต่ก็มีแรงงานของตนเองที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงาน จะทำให้ชาวชนบทสามารถคิดค้นทุนดำเนินงานได้ด้วยตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้การดำเนิน กิจกรรมอย่างใกล้ชิด

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล ถ้าหากการติดตามงานและประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมแล้วชาวชนบทย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำ ไปนั้น ได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างใด การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันใน โอกาสต่อไป จึง อาจประสบความยากลำบาก

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมมี 5 ทฤษฎี ซึ่ง อคิน รพีพัฒน์ (ยุพาพร รูปงาม, 2545: 7-9) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion)

Maslow (อคิน รพีพัฒน์, 2527: 7-8) กล่าวว่า การเกลี้ยกล่อม หมายถึง การใช้คำพูด หรือการเขียน เพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือและการกระทำ ซึ่งการเกลี้ยกล่อมมีประโยชน์ในการแก้ไข ปัญหาความขัดแย้งในการปฏิบัติงานและถ้าจะทำให้เกิดผลดีผู้เกลี้ยกล่อมจะต้องมีศิลปะในการสร้างความสนใจในเรื่องที่จะเกลี้ยกล่อม

โดยเฉพาะในเรื่อง ความต้องการของคนตามหลักทฤษฎีของ Maslow ที่เรียกว่า ลำดับขั้นความต้องการ (hierarchy of needs) คือ ความต้องการของคนจะเป็นไปตามลำดับจากน้อย ไปมาก มีทั้งหมด 5 ระดับ ดังนี้

1.1 ความต้องการทางด้านสรีระวิทยา (physiological needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ (survival needs) ได้แก่ ความต้องการทางด้านอาหาร ยา เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และความต้องการทางเพศ

1.2 ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยของชีวิต (safety and security needs) ได้แก่ ความต้องการที่อยู่อาศัยอย่างมีความปลอดภัยจากการถูกทำร้ายร่างกาย หรือถูกขโมย ทรัพย์สิน หรือความมั่นคงในการทำงาน และการมีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงในสังคม

1.3 ความต้องการทางด้านสังคม (social needs) ได้แก่ ความต้องการความรัก ความต้องการที่จะให้สังคมยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

1.4 ความต้องการที่จะมีเกียรติยศชื่อเสียง (self-esteem needs) ได้แก่ ความภาคภูมิใจ ความต้องการดีเด่นในเรื่องหนึ่งที่จะให้ได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ความต้องการด้านนี้เป็นความต้องการระดับสูงที่เกี่ยวกับความมั่นใจในตัวเองในเรื่องความสามารถ และความสำคัญของบุคคล

1.5 ความต้องการความสำเร็จแห่งตน (self-actualization needs) เป็นความต้องการในระบบสูงสุด ที่อยากจะทำให้เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามความนึกคิดของตนเอง เพื่อจะพัฒนาตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ ความต้องการนี้จึงเป็นความต้องการพิเศษของบุคคลที่จะพยายามผลักดันชีวิตของตนเองให้เป็นแนวทางที่ดีที่สุด

2. ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของคนในชาติ (National Morale)

คนเรามีความต้องการทางกายและใจถ้าคนมีขวัญดีพอ ผลของการทำงานจะสูงตามไปด้วย แต่ถ้าขวัญไม่ดีผลงานก็ต่ำไปด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากว่าขวัญเป็นสถานการณ์ทางจิตใจที่แสดงออกในรูปพฤติกรรมต่างๆ นั่นเอง การจะสร้างขวัญให้ดีต้องพยายามสร้างทัศนคติที่ดีต่อผู้ร่วมงาน เช่น การไม่เอาัดเอาเปรียบ การให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับงาน การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น เป็นต้น และเมื่อใดก็ตามถ้าคนทำงานมีขวัญดี จะเกิดสำนึกในความรับผิดชอบ อันจะเกิดผลดีแก่หน่วยงานทั้งในส่วนที่เป็นขวัญส่วนบุคคล และขวัญของกลุ่ม ดังนั้น จะเป็นไปได้ว่าขวัญของคนเราโดยเฉพาะคนมีขวัญที่ดีย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ได้เช่นกัน (ยุพาพร รูปงาม, 2545: 7-9)

3. ทฤษฎีสร้างความรู้รักชาตินิยม (Nationalism)

ปัจจัยประการหนึ่งที่นำสู่การมีส่วนร่วมคือ การสร้างความรู้รักชาตินิยมให้เกิดขึ้น หมายถึง ความรู้สึกเป็นตัวของตัวเองที่จะอุทิศ หรือเน้นค่านิยมเรื่องผลประโยชน์ส่วนรวมของชาติ มีความพอใจในชาติของตัวเอง พอใจเกียรติภูมิ จงรักภักดี ผูกพันต่อ ท้องถิ่น

4. ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership)

การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจ เพื่อบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของการรวมกลุ่มคน จูงใจไปยังเป้าหมาย โดยทั่วไปแล้วผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดีเรียกว่า ผู้นำปฏิฐาน (positive leader) ผู้นำพลวัต คือ เคลื่อนไหวทำงานอยู่เสมอ (dynamic leader) และผู้นำไม่มีกิจ ไม่มีผลงานสร้างสรรค์ ที่เรียกว่า ผู้นำนิเสธ (negative leader) ผลของการให้ทฤษฎีการสร้างผู้นำ จึงทำให้เกิดการระดมความร่วมมือปฏิบัติงานอย่างมีขวัญกำลังใจ งานมีคุณภาพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และร่วมรับผิดชอบ ดังนั้น การสร้างผู้นำที่ดี ย่อมจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ด้วยดีนั่นเอง

5. ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร (Administration and Method)

การใช้ระบบบริหารในการระดมความร่วมมือเป็นวิธีหนึ่งที่ย่างเพราะใช้กฎหมายระเบียบ แบบแผน เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ แต่อย่างไรก็ตามผลของความร่วมมือยังไม่มีระบบใดดีที่สุดในเรื่องการใช้บริหาร เพราะธรรมชาติของคน ถ้าทำงานตามความสมัครใจอย่างตั้งใจไม่มีใครบังคับก็จะทำงานด้วยความรัก แต่ถ้าไม่ควบคุมเลยก็ไม่เป็นไปตามนโยบายและความจำเป็นของรัฐ เพราะการใช้ระบบบริหาร เป็นการให้ปฏิบัติตามนโยบายเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเพิ่มความคาดหวังผลประโยชน์

ระดับของการมีส่วนร่วม

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546: 4) ได้กล่าวถึงระดับของการมีส่วนร่วมตามหลักการทั่วไปว่าแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ

1. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูล ของตน/ครอบครัว/ชุมชนของตน
2. การมีส่วนร่วมรับข้อมูลข่าวสาร
3. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ โดยเฉพาะในโครงการที่ตนมีส่วนได้เสีย โดยแบ่งเป็น 3 กรณีแล้วแต่กิจกรรมในตนอยู่ในขั้นตอนใดต่อไปนี้

3.1 ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจน้อยกว่าเจ้าของโครงการ

3.2 ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจเท่ากับเจ้าของโครงการ

3.3 ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจมากกว่าเจ้าของโครงการ

4. การมีส่วนร่วมทำ คือ ร่วมในขั้นตอนการดำเนินงานทั้งหมด

5. การมีส่วนร่วมสนับสนุน คือ อาจไม่มีโอกาสร่วมทำ แต่มีส่วนร่วมช่วยเหลือในด้านอื่นๆ นอกจากนี้ ยังได้มีการแบ่งระดับของการมีส่วนร่วมเป็นระดับของการมีส่วนร่วม ตามแนวทางพัฒนาชุมชน เป็นการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยได้แบ่งไว้ดังนี้

1. ร่วมค้นหาปัญหาของตนให้เห็นว่าสิ่งใดที่เป็นปัญหารากเหง้าของปัญหา
2. ร่วมค้นหาสิ่งที่จำเป็นของตนในปัจจุบันคืออะไร
 - 2.1 ร่วมคิดช่วยตนเองในการจัดลำดับปัญหา เพื่อจะแก้ไขสิ่งใดก่อนหลัง
 - 2.2 วางแผนแก้ไขปัญหาเป็นเรื่องๆ
 - 2.3 ร่วมระดมความคิด ถึงทางเลือกต่างๆ และเลือกทางเลือกที่เหมาะสมเพื่อแก้ไขปัญหาวางแผนนั้น
 - 2.4 ร่วมพัฒนาเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้
 - 2.5 ร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหานั้นๆ
 - 2.6 ร่วมติดตามการดำเนินงานและประเมินผลการดำเนินงาน
 - 2.7 ร่วมรับผลประโยชน์/หรือร่วมเสียผลประโยชน์จากการดำเนินงาน

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

หลักการสำคัญของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนมี ดังนี้ (ชิต นิลพานิช และกุลธน ธนาพงศธร, 2532: 350)

1. หลักการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างทางราชการกับประชาชน โดยยึดถือความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อหน่วยงานหรือต่อบุคคล
2. หลักการจัดความขัดแย้ง ความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์และความคิด จะมีอิทธิพลต่อการดำเนินงานพัฒนาเป็นอย่างมาก เพราะจะทำให้งานหยุดชะงักและล้มเหลว
3. หลักการสร้างอุดมการณ์และค่านิยมในด้านความขยัน ความอดทน การร่วมมือ การซื่อสัตย์ และการพึ่งตนเอง เพราะอุดมการณ์เป็นเรื่องที่จะจูงใจประชาชนให้ร่วมสนับสนุนนโยบาย และเป้าหมายการดำเนินงาน และอาจก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน
4. การให้การศึกษาอบรมอย่างต่อเนื่องเป็นการส่งเสริมให้คนมีความรู้ความคิดของตนเอง ช่วยให้ประชาชนมั่นใจในตนเองมากขึ้น การให้การศึกษาอบรม โดยให้ประชาชนมีโอกาสทดลองคิด ปฏิบัติ จะช่วยให้ประชาชนสามารถคุ้มครองตนเองได้ รู้จักวิเคราะห์เห็นคุณค่าของงาน และนำไปสู่การเข้าร่วมในการพัฒนา
5. หลักการทำงานเป็นทีม สามารถนำมาใช้ในการแสวงหาความร่วมมือในการพัฒนาได้
6. หลักการสร้างพลังชุมชน การรวมกลุ่มกันทำงาน จะทำให้เกิดพลังในการทำงานและทำให้งานเกิดประสิทธิภาพ

แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

นิวัติ เรืองพานิช (2541: 14) ให้ความหมาย การอนุรักษ์ หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด ให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด และใช้ได้เป็นเวลายาวนานที่สุด ทั้งนี้ ต้องให้สูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และต้องกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรโดยทั่วถึงกัน ฉะนั้น การอนุรักษ์จึงไม่ได้หมายถึงการเก็บรักษาทรัพยากรไว้เฉยๆแต่ต้องนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ให้ถูกต้องตามกาลเทศะ และพยายามให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดด้วย

นอกจากนี้ นิวัติ เรืองพานิช (2531: 14) ยังได้กล่าวไว้ว่า การอนุรักษ์ที่แท้จริงก็คือการประยุกต์หลักวิชานิเวศวิทยาไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลดีต่อระบบธรรมชาติ แต่ในสายตาของประชาชนทั่วไปมักจะมองนักอนุรักษ์ว่าเป็นพวกที่ต่อต้านสังคมและต่อต้านการพัฒนาทุกรูปแบบแต่ความเป็นจริงแล้ว นักอนุรักษ์ที่แท้จริงไม่เห็นด้วยเฉพาะการพัฒนาที่ขาดการวางแผนที่ดี

ซึ่งมักจะเป็นการพัฒนาที่ทำลายระบบธรรมชาติหรือระบบนิเวศ ซึ่งเท่ากับเป็นการทำลายคุณภาพชีวิตและกฎแห่งการอยู่รอดของมวลมนุษย์

จุดมุ่งหมายของนักอนุรักษ์มีอยู่ 2 ประการ คือ

1. หาหลักประกันในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยพิจารณาทั้งในแง่ความสวยงามตามธรรมชาติเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ และความจำเป็นที่จะต้องใช้ผลผลิตจากทรัพยากรนั้น

2. หาหลักประกันในการใช้ประโยชน์จากพืช สัตว์ และวัตถุธาตุทั้งมวลให้ได้ อย่างยั่งยืนและสม่ำเสมอตลอดไป ภายใต้ความสมดุลระหว่างการเก็บเกี่ยวกับการเกิดขึ้นทดแทนใหม่

การอนุรักษ์ที่ดีนั้นจะต้องมีการทะนุบำรุงรักษาสภาพดั้งเดิมเอาไว้ เพื่อใช้เป็นแหล่งข้อมูลสำหรับการเปรียบเทียบกับโครงการพัฒนาต่างๆ มิฉะนั้นจะไม่สามารถสร้างผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงระบบธรรมชาติ และไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงความเสียหายที่จะติดตามมารวมทั้งไม่สามารถตัดสินใจดำเนินการอย่างถูกต้องได้

ในปัจจุบันนักอนุรักษ์ได้เปลี่ยนมาสนใจการอนุรักษ์อย่างเป็นระบบมากกว่าการอนุรักษ์เฉพาะทรัพยากรที่สนใจเท่านั้น เพราะผลกระทบการตัดสินใจผิดพลาดในการทำลายหรือตัดแปลงสิ่งแวดล้อมนั้นมีมากกว่าที่มองเห็นและเข้าใจได้ เนื่องจากระบบธรรมชาติมีความสลับซับซ้อน ได้มีวิวัฒนาการมานับล้านปีกว่าจะมาอยู่ในสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน การตัดแปลงและทำลายธรรมชาติและทรัพยากรเพียงชั่วระยะเวลาอันสั้นนี้จะสร้างปัญหาที่ติดตามมามากและยากจะแก้ไขได้

ความผิดพลาดจากการใช้ทรัพยากรไม่เพียงแต่ทำให้ต้องสูญเสียทรัพยากรที่ไม่สามารถจะนำกลับคืนสู่สภาพเดิมได้แล้วเท่านั้น แต่ยังต้องเสียงบประมาณอีกมากมายในการแก้ไขปัญหาใหม่ที่เกิดขึ้นตามมา ซึ่งไม่อาจคาดคะเนล่วงหน้าได้ด้วย ดังนั้นโครงการพัฒนาใดๆ ก็ตามควรจะได้มีการศึกษาและวางแผนให้รอบคอบโดยแน่ชัดว่า จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมมนุษย์รวมทั้งทราบถึงผลกระทบ และหาวิธีการแก้ไขก่อนที่จะเริ่มดำเนินการ ไม่ใช่เพื่อหวังผลทางเศรษฐกิจเพียงชั่วครั้งชั่วคราวแต่เพียงอย่างเดียว จะต้องมองถึงผลกระทบยาวที่เกิดขึ้นด้วยเสมอ

แนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ยุ่ยากสลับซับซ้อนมักเป็นปัญหาเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งนอกเหนือจากความสามารถของแต่ละบุคคลจะแก้ไขได้โดยลำพังได้ จำเป็นจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย แต่ทุกคนมีส่วนช่วยเหลือทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมตามควรแก่สภาพได้ ดังนั้นคือ พยายามศึกษาและให้ความสนใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม พยายามส่งเสริมเผยแพร่ความรู้ดังกล่าวไปยัง

ผู้อื่น ให้ขยายวงกว้าง พยายามฝึกตนเองให้เป็นคนรักธรรมชาติ ช่วยเหลือและร่วมมือในการปลูกต้นไม้ทุกครั้งที่มีโอกาส พยายามใช้ทรัพยากรทุกอย่างโดยประหยัดและให้เป็นประโยชน์มากที่สุด และให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

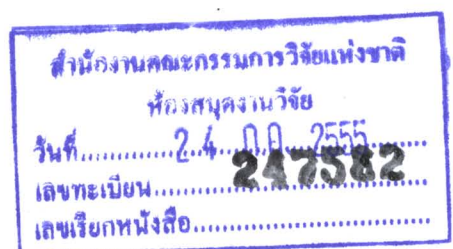
ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติมีประโยชน์สามารถสนองตอบความต้องการของมนุษย์ได้ เช่น บรรยากาศ ดิน น้ำ ป่าไม้ พืชพันธุ์ สัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงานรวมทั้งกำลังงานของมนุษย์ด้วย นอกจากนี้ ยังให้ความหมายของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติว่า หมายถึง การใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดคือ ใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์มากที่สุด และมีการสูญเสียไปโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด ตลอดจนจะต้องกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรให้ทั่วถึงกันด้วย ฉะนั้น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จึงมิได้หมายถึง การเก็บรักษาทรัพยากรธรรมชาติไว้เฉยๆ แต่จะต้องนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ให้ถูกต้องตามกาลเทศะ

แนวคิดและหลักการในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มีดังนี้

1. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชน และใช้ประโยชน์ได้เป็นเวลานาน
2. ทรัพยากรธรรมชาติจำเป็นอย่างกว้างๆ ออกเป็นทรัพยากรที่เกิดขึ้นใหม่ได้ เช่น แร่ต่างๆ เป็นต้น
3. ปัญหาสำคัญที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ การอนุรักษ์ทรัพยากรดินที่ยังอุดมสมบูรณ์อยู่ให้คงคุณสมบัติที่ดีอยู่ตลอดไป ในขณะที่เดียวกันจะเป็นผลดีต่อทรัพยากรอื่นๆ เช่น ป่าไม้ และสัตว์ป่าด้วย
4. การอนุรักษ์หรือการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติต้องคำนึงถึงทรัพยากรทุกอย่างในเวลาเดียวกัน ไม่ควรแยกพิจารณาเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เพราะทรัพยากรทุกอย่างมีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด
5. ในการวางแผนการจัดการกับทรัพยากรอย่างชาญฉลาดนั้น จะต้องไม่แยกสภาพแวดล้อม

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ (2554: ระบบออนไลน์) กล่าวถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไว้ โดยอาศัยแนวทางดังต่อไปนี้

1. การแบ่งเขตและกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์ที่เหมาะสม ดังต่อไปนี้
 - 1.1 เขตพื้นที่ป่าไม้เพื่อการอนุรักษ์ กำหนดให้มีการจัดการแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือการป้องกันการทำลายในเขตป่าสมบูรณ์ การฟื้นฟู และซ่อมแซมในเขตป่าที่เสื่อมโทรม และการจัดการแบบเอนกประสงค์ในเขตป่าที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ

1.2 เขตพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ ควรมีการจัดการโดยคำนึงถึงด้านการใช้ประโยชน์ ไม่เป็นหลักเน้นการจัดการป่าไม้ให้ได้ผลผลิตที่ยั่งยืน

1.3 เขตพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ควรมีการจัดการในการฟื้นฟูป่า โดยการปล่อยให้ ต้นไม้สืบพันธุ์เองตามธรรมชาติ การปลูกสร้างสวนป่า

2. การใช้หลักการอนุรักษ์

เป็นวิธีการปฏิบัติโดยใช้หลักการอนุรักษ์เป็นหลัก โดยใช้วิธีการที่เกี่ยวข้องกับการ ใช้ การกักเก็บ การฟื้นฟู การพัฒนา การป้องกัน การสงวน การใช้ และการแบ่งเขต

กล่าวโดยสรุป การอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นการใช้ ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าในฐานะที่เป็นกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชน บนพื้นฐาน ระบบคิด ระบบความเชื่อระบบคุณค่า ระบบการผลิต และการจัดการที่ใกล้ชิดกัน เพื่อให้ทุกคนได้ใช้ ทรัพยากรอย่างเท่าเทียมกันและมีสำนึกรับผิดชอบร่วมกันต่อการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชน ด้วย หมายความว่า การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรนั้นต้องไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนนั้นๆ เป็นการใช้ทรัพยากรอย่างมีกฎเกณฑ์ และมีหน้าที่ทางสังคม ความเชื่อ มารองรับการจัดการนั้นด้วย เพื่อรักษาไว้ซึ่งระบบของชุมชนในการจัดการทรัพยากรและ ใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างทั่วถึงและสมดุลต่อระบบนิเวศของชุมชน

แนวคิดการจัดการทรัพยากรประมง

วิทย์ ธาราลานุกิจ (2529: 12) กล่าวว่าทรัพยากรประมง (Fishery resource) หมายถึง บรรดาชลสมบัติที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติและเป็นประโยชน์กับมนุษย์ทั้งทางตรงและ ทางอ้อม ชลสมบัติเหล่านี้หมายถึง สัตว์น้ำทั้งหลายที่มนุษย์นำมาใช้ประโยชน์

สุกาญจน์ รัตนเลิศนุสรณ์ (2546: 25) กล่าวว่า การจัดการทรัพยากรประมง โดยเฉพาะปลาคือเป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศ แต่สภาพปัจจุบัน มีปริมาณปลาทั้งน้ำจืดและ น้ำเค็มลดลง เนื่องจากมนุษย์เปลี่ยนแปลงธรรมชาติและมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ทำให้สัตว์น้ำเจริญ และขยายพันธุ์ไม่ทันกับความต้องการของมนุษย์ ดังนั้น เราจึงต้องมีการจัดการทรัพยากรประมง ดังนี้

1. ส่งเสริมการเลี้ยงปลาเพื่อลดปริมาณการจับสัตว์น้ำ
2. ทดลอง วิจัย และเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำโดยการผสมเทียมและคัดเลือกพันธุ์
3. จัดตั้งสถานีประมง เพื่อรับผิดชอบ ดูแล และส่งเสริมบำรุงพันธุ์สัตว์น้ำ และ ให้ความช่วยเหลือเกษตรกรที่เลี้ยงปลา สํารวจปลาชนิดใหม่ในแหล่งน้ำธรรมชาติ

4. จัดตั้งองค์กรสะพานปลา ห้องเย็น และเรือเย็น เพื่อเก็บรักษาปลาไว้บริโภคได้นานๆ
5. ออกกฎหมายควบคุมการจับปลาเพื่อป้องกันไม่ให้มีการจับสัตว์น้ำที่มีขนาดเล็กมาบริโภคก่อนกำหนด
6. เผยแพร่ความรู้แก่ประชาชน ให้เข้าใจถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำ
7. ร่วมมือกับต่างประเทศซึ่งวิธีนี้มีประโยชน์ต่อกิจกรรมประมง โดยเฉพาะประมงทะเล

การจัดการทรัพยากรประมงจะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดและจะมีผลต่อมนุษย์และประเทศชาติอย่างไร จำเป็นที่มนุษย์ต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตต่างๆ ในระบบนิเวศเป็นอย่างดี และที่สำคัญมนุษย์ต้องให้ความร่วมมือกับภาครัฐบาลและเอกชนในการจัดการทรัพยากรประมง

การจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชนเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในสังคมไทย ที่นับวันจะมีความขัดแย้งมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่างภาคประชาชนกับภาคประชาชนด้วยกันเอง และระหว่างภาคประชาชนกับภาครัฐ หากชุมชนใด องค์กรใด ยังมีความรู้ความสามัคคีในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นชุมชนสามารถที่จะจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นได้ แต่หากเป็นไปได้ในทางตรงกันข้ามชุมชนกับทะเลต่อสู้ปัญหาที่เกิดขึ้นเฝ้ารอกการแก้ปัญหาจากหน่วยงานอื่นหรือภาครัฐ ก็ยากที่จะแก้ไขปัญหาของชุมชนให้หมดไป ดังนั้นความร่วมมือที่ก่อเกิดจากคนในชุมชนจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นตั้งอยู่บนพื้นฐานของตนเองได้

แนวคิดการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมมีความหมายโดยทั่วไปหมายถึงสิ่งต่างๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพที่อยู่รอบตัวมนุษย์ซึ่งเกิดขึ้น โดยธรรมชาติและสิ่งทีมนุษย์สร้างขึ้น หากแต่ในมุมมองทางด้านสังคมศาสตร์จะรวมถึงสิ่งที่เป็นามธรรมด้วย ได้แก่ ความรู้สึนึกคิด ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม ฯลฯ และในมุมมองทางวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมจะเพิ่มแนวคิดด้านความสัมพันธ์และอิทธิพลเกี่ยวโยงกันเป็นวงจรและวัฏจักรที่เกี่ยวข้องกันไปทั้งในระบบและต่อระบบอื่นๆ (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2545: ระบบออนไลน์)

มนัส สุวรรณ (2549: 9) นำเสนอแนวคิดในเรื่องการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปสู่สังคมที่ยั่งยืน การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อไปนี้

1. หลักการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ ซึ่งบางครั้งเรียกว่า วิธีการป้องกัน (Preventive Approach)
2. หลักการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ซึ่งบางครั้งเรียกว่า วิธีการรักษา (End-of-the-pipe or Clean-up Approach)

และยังเสนอความคิดว่าในการปฏิบัติจริง หลักการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุค่อนข้างมีประสิทธิภาพในการจัดการได้อย่างเห็นผล และยั่งยืนเมื่อเทียบกับหลักการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ เพราะการปล่อยให้เกิดปัญหาแล้วมาค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหานั้นเป็นเรื่องของสิ่งแวดล้อม ย่อมจะกระทำได้ยากกว่า ดังนั้น ถ้าสามารถป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาได้ สังคมมนุษย์และสภาพแวดล้อมก็จะปลอดจากผลกระทบที่ไม่จำเป็นต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายที่สูงในการแก้ปัญหานั้น

เพราะฉะนั้น การศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนครั้งนี้ จึงมุ่งเน้นเพื่อการกระตุ้นและส่งเสริมให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ “หนองเขียว” อย่างยั่งยืน ด้วยการให้คนในชุมชนร่วมกันค้นหาและเสนอแนะถึงสาเหตุของปัญหา และร่วมกันวางแผนปฏิบัติการ รวมถึงการกำหนดตัวชี้วัดถึงความก้าวหน้าและความสำเร็จของแผนงานที่ได้ถูกกำหนดขึ้น โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน คือ

1. ขั้นตอนการนำเสนอโครงการแก่ชุมชน
2. การคัดเลือกตัวแทนจากชุมชนเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นและดำเนินกิจกรรม
3. ชุมชนร่วมกันกำหนดขั้นตอนดำเนินงาน
4. การนำเสนอผลการสำรวจและเก็บข้อมูลแก่ชุมชน
5. จัดทำแผนการบริหารจัดการทรัพยากรประมงในแหล่งน้ำ “หนองเขียว”
6. ผลลัพธ์และการประเมินผลหลังจากการดำเนินงานตามโครงการ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ(2545: 43) ; ชัยนัศ วรรณะภูติ (2545: 15) และนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2545: 28) ศึกษากรณีการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมในพื้นที่และชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนปากมูล พบว่า การปิดประตูเขื่อนก่อผลกระทบทางระบบนิเวศ เช่น ทำให้น้ำเน่า ระดับน้ำลึก มีตะกอนทับถม เกิดการระบาดของผักตบชวา และไมยราบยักษ์ที่เป็นพืช

ต่างถิ่น และพบว่า ก่อนการสร้างเขื่อนมีพันธุ์ปลา 265 ชนิด หลังการสร้างเขื่อนพบพันธุ์ปลาธรรมชาติ 45 ชนิด ปลาที่หายไปส่วนใหญ่เป็นปลาที่อพยพจากแม่น้ำโขง ภายหลังการเปิดประตูเขื่อนระหว่างเดือนมิถุนายน 2544 ถึงเดือนสิงหาคม 2545 มีพันธุ์ปลากลับมาสู่มแม่น้ำมูนถึง 156 ชนิด เป็นปลาธรรมชาติ 148 ชนิด และปลาต่างถิ่น 8 ชนิด ปลาธรรมชาติที่พบเป็นปลาที่มาจากแม่น้ำโขง 123 ชนิด รวมถึงปลาที่หายากและใกล้สูญพันธุ์เช่น ปลาบึก แสดงว่าเกือบทั้งหมดของปลาในแม่น้ำมูนล้วนมาจากแม่น้ำโขง และพบว่าปลามีการอพยพกลับไปมาเกือบตลอดทั้งปี และการเปิดเขื่อนทำให้เกิดพืชพรรณธรรมชาติที่เป็นประโยชน์ต่อชาวบ้านมากขึ้น ส่วนผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่พึ่งพาแม่น้ำมูนทั้ง 3 กลุ่ม คือ ชุมชนริมมูน ชุมชนริมห้วยสาขา และชุมชนบ้านโคก กล่าวคือเมื่อมีการปิดประตูเขื่อนทำให้น้ำท่วมพื้นที่ทำการเกษตรริมมูนอย่างถาวร เกิดการอพยพขายแรงงานต่างถิ่น และเมื่อเปิดประตูเขื่อน คนปากมูนได้กลับมาทำการประมงเพิ่มขึ้น ก่อเกิดอาชีพและรายได้ เกิดธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการหาปลาเช่นการท่องเที่ยว และยังเป็นการฟื้นฟูวัฒนธรรมของคนหาปลา สืบทอดพิธีกรรมถึงลูกหลาน เช่น ประเพณีทำบุญสาวดวง พิธีสงกรานต์ และงานเนา

สันติพงษ์ มูลฟอง (2548: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิถีแม่น้ำ และฝืนป่าของปากกญอสาละวิน ผลการศึกษาพบว่า แม่น้ำสาละวินตลอดเส้นพรมแดนมีระบบนิเวศมากถึง 18 ระบบ อาทิ แก่ง วังน้ำ หาดทราย และระบบนิเวศย่อยตามลำห้วยสาขาอีก 15 ระบบ ซึ่งความหลากหลายซับซ้อนทั้งหมดนี้ เป็นทั้งบ้านของปลานานาชนิด และแหล่งหาอยู่หากินของชาวบ้าน การศึกษาพันธุ์ปลาในแม่น้ำสาละวินและลำห้วยสาขาพบพันธุ์ปลา 70 ชนิด ชาวบ้านใช้เครื่องมือหาปลาพื้นบ้าน 19 ชนิด เครื่องมือบางชนิดมีไว้สำหรับผู้หญิงโดยเฉพาะ วิธีการหาปลาแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และความเชื่อของคนต่อธรรมชาติ เช่นการตีกะ แ หรือกั้นแควของลำห้วยเพื่อจับปลา ชาวบ้านเชื่อว่าเมื่อกั้นลำห้วยเพื่อจับปลาแล้วไม่ปล่อยน้ำให้เป็นดังเดิมต่อไปจะไม่มีกินอีก นอกจากนี้แต่ละชุมชนก็มีกฎเกณฑ์ในการห้ามล่าสัตว์บางชนิดอย่างชัดเจน มีการกำหนดโทษปรับ หลายหมู่บ้านมีการจัดตั้งเขตรักษาพันธุ์ปลา และเขตป่าอนุรักษ์เพื่อการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ และคณะนักวิจัยชาวบ้าน เชียงของ-เวียงแก่น (2547: 68) ทำการศึกษาวิจัยแม่น้ำโขง แม่น้ำแห่งวิถีชีวิตและวัฒนธรรม พบว่าแม่น้ำโขงมีระบบนิเวศ 11 ระบบ ขึ้นอยู่กับการขึ้นลงของแม่น้ำโขงที่แตกต่างกันระหว่างฤดูน้ำลดกับกับฤดูน้ำหลากประมาณ 20 เมตร มีพรรณพืชมากกว่า 65 ชนิด พันธุ์ปลา 100 ชนิด เป็นปลาธรรมชาติ 88 ชนิด ที่เหลือเป็นปลาต่างถิ่น และในปลาธรรมชาติที่พบนั้นเป็นปลาหายาก 14 ชนิดรวมถึงปลาบึกซึ่งเป็นปลาน้ำจืดชนิดไม่มีเกล็ดที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลกด้วย ในจำนวนปลาธรรมชาติที่สำรวจพบนี้ พบว่ามีปลา

20 ชนิดอพยพเดินทางขึ้นไปวางไข่ตามแก่ง ผา คก กว๊าน แจ่ม วังน้ำลึก และถ้ำไต้ น้ำ ส่วนอีก 54 ชนิดมีการอพยพไปวางไข่ตามแม่น้ำสาขา จากการศึกษายังพบว่าชุมชนสองฝั่งแม่น้ำโขงแบ่งออกเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มที่พึ่งพาแม่น้ำโขงเป็นหลัก ทั้งการหาปลา การเก็บไข่ การทำเกษตรริมโขง การวิ่งเรือรับจ้างข้ามฝั่ง ไทย-ลาว กลุ่มที่สองเป็นกลุ่มที่ประกอบอาชีพอื่น แต่ก็ลงเรือหาปลา เก็บไข่ หรือเทน้ำ เพื่อเป็นอาหารและเพิ่มรายได้ จากการศึกษาพบว่ามีการใช้เครื่องมือทำการประมง 71 ชนิด ที่ออกแบบมาให้เหมาะสมกับระบบนิเวศย่อยต่างๆของแม่น้ำโขงและพฤติกรรมของปลาแต่ละชนิด มีลั้งหรือลงหาปลาขนาดใหญ่ 11 แห่ง ชุมชนริมฝั่งโขงมีความเชื่อเรื่องพื้นที่หาปลาในแม่น้ำโขงว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดูแลคุ้มครองอยู่ การหาปลาจึงต้องมีการบนบานหรือมีพิธีกรรมเพื่อขอปลา และให้คุ้มครองระหว่างการหาปลา และประเพณีที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่มีความผูกพันกับแม่น้ำ เช่น พิธีไหลเรือไฟ เป็นต้น

สาขัณห์ ขำหนึ่ง (2549: บทคัดย่อ) กล่าวถึงผลการศึกษางานวิจัยชาวบ้าน ที่ได้ทำการศึกษาถึงแม่น้ำยม ป่าสักทอง วิถีชีวิตของคนสะเทียบ พบว่าระบบนิเวศบริเวณลุ่มน้ำยมตอนบน เป็นระบบนิเวศที่มีความสลับซับซ้อน แบ่งเป็น ระบบนิเวศทางบกได้แก่ ป่าเหล่า ป่าเบ็ง ป่าพะ และพื้นที่สันดอนริมน้ำ และระบบนิเวศทางน้ำได้แก่ วัง หาด แก่ง หลง ลั้ง และห้วยสาขา ผลการศึกษาพบพืชผักทั้งหมด 91 ชนิด พันธุ์ปลา 83 ชนิด หอย 4 ชนิด ปู 4 ชนิด กุ้ง 2 ชนิด กบ 2 ชนิด และเขียด 3 ชนิด ปลาทั้ง 83 ชนิดเป็นปลาท้องถิ่น 77 ชนิด อีก 6 ชนิดเป็นปลาต่างถิ่น โดยการศึกษาครั้งนี้เน้นศึกษาเฉพาะปลาที่ชาวบ้านจับได้เป็นประจำเท่านั้น ซึ่งมีจำนวน 53 ชนิด แยกเป็นปลาหนัง 17 ชนิด ปลาเกล็ด 36 ชนิดปลาเหล่านี้อาศัยอยู่ในระบบนิเวศของแม่น้ำยมคือ วัง หาด แก่ง หลง ลั้ง และห้วยสาขา ชาวบ้านได้ตั้งกลุ่มราษฎรรักษำป่า และร่วมกันออกกฎเกณฑ์ของชุมชนเพื่อใช้เป็นมาตรการในการหยุดการตัดไม้ทำลายป่า และร่วมกันอนุรักษ์โดยกฎเกณฑ์ต่างๆ ผ่านที่ประชุมชาวบ้าน และยึดถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด มีบทลงโทษที่ชัดเจน ทำให้ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านด้วยกันเองค่อยๆลดลง มีการบวชป่า และสืบชะตาแม่น้ำ เพื่อรักษาป่าแม่ยม

อภิรักษ์ สุวรรณรักษ์ (2546: 250-262) ทำการสำรวจพรรณปลาในแหล่งน้ำของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว ในเขตเวียงแหง เขตเมืองคอง และเขตเด่นหญ้าขัด จังหวัดเชียงใหม่ พบปลาทั้งสิ้น 56 ชนิด จากกลุ่มปลา 16 วงศ์ พบปลาชนิดใหม่ของโลกจำนวน 3 ชนิด ได้แก่ ปลา คือ 2 ชนิด และปลาเพ้า 1 ชนิด พบปลาที่รายงานพบครั้งแรกในลุ่มน้ำเชียงดาว คือ ปลาสะอี่ และพบปลาต่างถิ่น 3 ชนิดคือ ปลาเทศบาล ปลาคูกบักอูย และปลากินยุง และพบปลาที่อยู่เฉพาะถิ่นคือ ปลาบู่แคะเชียงใหม่ ที่พบเฉพาะลุ่มแม่น้ำปิง นอกจากนั้นพบปลาค้างคาวที่อาศัยอยู่ในแหล่งน้ำที่มีความสูงเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง ตั้งแต่ 500 เมตรขึ้นไปพบแพร่กระจายเกือบทุกลำน้ำในพื้นที่สำรวจ และพบว่ามีผลจับได้แต่เป็นอัตรापคคิของปลาในลำธารภูเขา และปลาส่วนใหญ่ไม่ได้เป็น

ปลาเศรษฐกิจที่ขายในท้องตลาดแต่ถูกจับมาเพื่อประกอบอาหาร ความชุกชุมของปลาที่พบบ่อยได้แก่กลุ่มปลาตะเพียนและปลาค้าว และรายงานว่าในปลาน้ำจืดในปัจจุบันนี้นับวันยังมีน้อยลงทุกขณะ อันเนื่องมาจากสาเหตุปัจจัยหลายประการด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นเพราะแหล่งน้ำนั้นตื้นเขินจากการทับถมของตะกอนดิน หรือการสร้างแหล่งที่อยู่อาศัยของมนุษย์ที่ไปทำให้แหล่งน้ำตามธรรมชาติต้องเกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพเกิดขึ้น เป็นผลทำให้ปลาน้ำจืดหลายชนิดต้องมาสูญหายไปจากแหล่งน้ำเดิม

ชวลิต วิทยานนท์ (2544: 31) ศึกษาพบว่าปลาน้ำจืดมีบทบาทต่อปากท้องของไทยมานานาน พันธุ์ปลาน้ำจืดแต่ก่อนนั้นมีความสมบูรณ์มาก และมีหลากหลายชนิดอาศัยอยู่ในแหล่งน้ำต่างๆ กัน ทำให้เกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้นั้นในการประดิษฐ์เครื่องมือทำการประมง และหาวิธีการจับปลาเหล่านี้ขึ้นมาบริโภค เครื่องมือทำการประมงที่ใช้อยู่มีการคิดค้น ดัดแปลงมีตั้งแต่ขนาดเล็กพกพาได้ จนถึงขนาดใหญ่พื้นที่หลายตารางวา ขึ้นอยู่กับพื้นที่ทำการประมง รวมทั้งชนิดและจำนวนปลาที่เป็นเป้าหมาย ซึ่งสามารถแบ่งตามลักษณะการใช้ ได้แก่ เครื่องมือทำการประมงแบบเคลื่อนที่มีขนาดเล็กพกพาได้ เช่น เบ็ดธง แห สุ่ม สวิง ฉมวก หน้าไม้ ขอบก และข่ายลอย เป็นต้น เครื่องมือทำการประมงแบบกึ่งประจำที่ เป็นเครื่องมือที่โยกย้ายได้ แต่เวลาใช้ต้องติดตั้งอยู่กับที่ รองจกว่าปลาจะมามีติด มักมีขนาดใหญ่ หรือมีน้ำหนักรวม เช่น จั่น ตุ่ม ลอบชนิดต่างๆ ไซ อีฐ เป็นต้น และเครื่องมือทำการประมงแบบประจำที่ มักเป็นเครื่องมือขนาดใหญ่มาก ต้องมีการปลูกสร้างติดตั้งโดยถาวรในแหล่งที่จะจับปลา เช่น โพงพาง กรำ เฝือก และบ่อล่อปลา เป็นต้น และเมื่อทำการประมงได้ปลาจำนวนมากก็จะทำการแปรรูปดองไว้เพื่อให้ใช้บริโภคได้นาน หรือเพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การตากแห้ง ทำเค็ม การรมควัน และการหมักดอง หรือนำไปประกอบเป็นผลิตภัณฑ์อื่น เช่น ทำน้ำพริกปลาอย่าง ทำข้าวเกรียบปลา ลูกชิ้นปลา ปลาขย เป็นต้น แต่ในปัจจุบันนี้ชนิดพันธุ์ปลาได้ลดจำนวนลงเนื่องมาจากการเพิ่มของประชากรและการเปลี่ยนแปลงสภาวะแวดล้อมไปในทางที่เสื่อมโทรมลง เช่น ทำลายแหล่งวางไข่ แหล่งที่อยู่อาศัย จึงทำให้ปลาหลายชนิดสูญพันธุ์ไป

สุภาพ สิริบรรสพ (2543: บทคัดย่อ) ศึกษาถึงการจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติที่ชุมชนบ้านหาดผาชน จังหวัดน่าน ผลการศึกษาพบว่า การจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำในแหล่งธรรมชาติของชุมชน แบ่งออกเป็น 3 ยุค คือ ยุคที่ 1 ก่อนปี พ.ศ. 2500 ยุคที่ 2 ช่วงปี พ.ศ. 2500-2535 และ ยุคที่ 3 ช่วงปี พ.ศ. 2533-2540 โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติ ประกอบด้วยปัจจัยภายในชุมชนและปัจจัยภายนอก โดยปัจจัยภายในที่มีอิทธิพลได้แก่ ปัจจัยด้านกายภาพ การพึ่งพิงทรัพยากรสัตว์น้ำในการดำรงชีพ ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับสัตว์น้ำ และความสามารถในการจัดการของผู้นำ ความเชื่อ ประเพณี

และวัฒนธรรมเกี่ยวกับสัตว์น้ำ ความเป็นเครือญาติที่แน่นแฟ้น ปังจ๊ายภายนอกได้แก่ การได้รับการยอมรับ การสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานราชการ ทั้งด้านกำลังใจ เศรษฐกิจ ด้านวิชาการและเทคโนโลยีจากสถาบันการศึกษา และการที่มีบุคคลจากหลายหน่วยงานมาดูงาน

บารมี ขุนนิรงค์ (2541: บทคัดย่อ) ทำการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในโครงการประมงหมู่บ้านกับปัจจัยด้านบุคคล เศรษฐกิจ สังคมและจิตวิทยา รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วม โดยกลุ่มตัวอย่างได้แก่ ประชาชนในโครงการประมงหมู่บ้านในอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างถูกคัดเลือกแบบหลายขั้นตอน จาก 6 ตำบล จำนวนทั้งสิ้น 198 คน โดยค่าสถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์สมการถดถอย (Multiple Regression Analysis) โดยผลการศึกษาได้ข้อสรุป คือ กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์มากที่สุด รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมในการประสานงาน และประชาสัมพันธ์ การปรึกษาหารือกับเพื่อนเกษตรกร และการมีส่วนร่วมในการดูแลเลี้ยงปลาตามลำดับ ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของโครงการฯ ที่สำคัญ ได้แก่ การบริการจากรัฐบาลทางด้านปัจจัยการผลิต เช่น พันธุ์ปลาไม่เพียงพอ การให้ความร่วมมือจากเพื่อนบ้านในหมู่บ้านมีน้อยจนเกินไป การขาดความรู้ทางวิชาการ แนะนำดูแล ดูแลเอาใจใส่จากเจ้าหน้าที่ซึ่งไม่ทั่วถึงและสม่ำเสมอ สำหรับความต้องการความช่วยเหลือจากรัฐบาล ได้แก่ การให้บริการปัจจัยการผลิต เช่น พันธุ์ปลา การดูแลเอาใจใส่จากเจ้าหน้าที่สม่ำเสมอและทั่วถึง และด้านอื่นๆ เช่น ความช่วยเหลือจากภาครัฐบาลในการขุดลอกขยายบ่อปลา การทำคลองเข้าหมู่บ้าน จัดทำอุปกรณ์ล้อมรอบกั้นบ่อปลา และการอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ด้านการประมง

วรัตน์ ญาณทัศนกิจ (2545: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แม่น้ำ กรณีศึกษาแม่น้ำท่าจีน อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วม ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม โดยการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 114 คน ด้วยแบบสอบถาม โดยใช้ค่าสถิติเชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมได้แก่ 1) อายุ คือมีความสัมพันธ์ด้านบวกกับ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจปรึกษาหารือ และการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติหรือดำเนินการ 2) ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างในภาพรวมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนในเชิงลบ หมายความว่าระดับการศึกษาที่สูงขึ้นจะมีส่วนร่วมน้อยลง 3) การเป็นสมาชิกชมรมและปัจเจกจิตใจในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน 4) ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจปรึกษาหารือในเชิงลบ 5) เพศไม่มี ความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน

ไพชนสิณัฐ โลหะสุต (2547: บทคัดย่อ) ศึกษาถึงทัศนคติของชาวประมงในการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงในจังหวัดตราด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติของชาวประมงและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติของชาวประมงต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรประมง โดยมีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 315 คน การศึกษาครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนและการจำแนกหมู่ ผลการศึกษาพบว่า เพศชายมีทัศนคติเห็นด้วยต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงมากกว่าเพศหญิง และชาวประมงที่มีช่วงอายุระหว่าง 41-50 ปี มีทัศนคติเห็นด้วยกับการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงมากกว่าช่วงอายุอื่น สำหรับปัจจัยด้านการศึกษานั้น ชาวประมงที่มีการศึกษาในระดับชั้นมัธยมมีทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงมากที่สุด นอกจากนี้ชาวประมงที่มีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรมาก มีทัศนคติเห็นด้วยต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงมาก

ภัตสร ลิมานนท์ (2543: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องบทบาททางเพศ สถานะภาพสตรีกับการพัฒนา กล่าวว่าสตรีมีแรงจูงใจที่จะจัดการและควบคุมการใช้ทรัพยากร สตรีนับว่าเป็นตัวแทนที่มีศักยภาพในการพัฒนา หรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งรวมถึงการมีบทบาทในการปกป้องดูแล และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมเนื่องจากสตรีมีความใกล้ชิดกับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเนื่องจากต้องทำมาหากินอยู่กับแหล่งน้ำ สตรีส่วนใหญ่ก็รู้ดีเกี่ยวกับข้อจำกัด ข้อดี ข้อเสียของการปฏิบัติต่อธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม และเป็นคนกลุ่มแรกที่รับรู้ และตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงทางสภาวะแวดล้อม ดังนั้น สตรีจึงอาจทำหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์สิ่งแวดล้อม และธรรมชาติได้ดีกว่าผู้อื่น

นริศ ณะประสพ (2532: บทคัดย่อ) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชนในท้องถิ่น ศึกษาเฉพาะกรณีแหลมงอบ จังหวัดตราด พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนน้อย ทั้งในลักษณะการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนการอนุรักษ์ ได้แก่การวางแผน ป้องกัน การปฏิบัติตามแผนป้องกัน การบำรุงรักษาและติดตามผลงานที่ปฏิบัติ ในการป้องกันรักษาป่าชายเลน และลักษณะการมีส่วนร่วมตามรูปแบบการอนุรักษ์ ได้แก่การร่วมประชุม ร่วมออกเงิน ร่วมออกแรง ร่วมประชาสัมพันธ์ ร่วมเป็นกรรมการ ร่วมเป็นผู้นำ ร่วมประสานงานและร่วมกันบริโภค โดยในส่วนของประชาชนที่ไม่เคยเข้าร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนพบว่ามีจำนวนคนต้องการมีส่วนเข้าร่วมมากกว่าไม่ต้องการเข้าร่วม โดยต้องการเข้าร่วมในลักษณะการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนการอนุรักษ์อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนการมีส่วนร่วมตามรูปแบบอยู่ในระดับมาก

บรรจง กนะกาศัย (2540: 123-124) ทำการศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาป่าชายเลนในจังหวัดจันทบุรี โดยศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลทำให้เกิดความแตกต่างในการมีส่วนร่วมของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี ที่มีการอาศัยอยู่โดยรอบป่าชายเลน ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ความรู้ความเข้าใจเรื่องการพัฒนาป่าชายเลน

ไม่มีผลทำให้เกิดความแตกต่างในการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่าง ได้แก่ การติดต่อสื่อสาร และการคาดหวังในผลประโยชน์จากการร่วมพัฒนาป่าชายเลน

ไพรัตน์ จีระเสถียร (2540: บทคัดย่อ) ศึกษาถึงการจัดการประมงโดยชุมชน กรณีศึกษาอ่าวปัตตานี จังหวัดปัตตานี พบว่าการทำประมงของชาวประมงพื้นบ้านประสบกับปัญหาที่สำคัญๆ คือ ปัญหาสภาพแหล่งทำการประมงที่เสื่อมโทรมจากเน่าเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม และน้ำกุ้ง ปัญหาสภาพทรัพยากรลดลงจากการทำประมงมากเกินไป ปัญหาจากการทำประมงของเรืออวน ขนาดใหญ่และปัญหาข้อขัดแย้งของกลุ่มชาวประมงต่างๆ ทักษะของชาวประมงพื้นบ้านที่มีต่อการจัดการประมง โดยชุมชนนั้น พบว่า ชาวประมงพื้นบ้านบริเวณอ่าวปัตตานี มีทัศนคติต่อการจัดการประมงโดยชุมชนอยู่ในระดับปานกลางร้อยละ 64.8 และมีทัศนคติอยู่ในระดับสูงร้อยละ 34.7 สำหรับแนวทางการจัดการประมงบริเวณอ่าวปัตตานี ต้องส่งเสริมใหม่ การจัดตั้งกลุ่มชาวประมงและจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล พร้อมทั้งประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความรู้ เรื่องการจัดการประมงโดยชุมชนให้ชาวประมงเกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น และภาครัฐต้องออกกฎหมายรับรองสิทธิให้กับประมงชุมชนด้วย

เมธี จันทโรปกรณ์ (2541: บทคัดย่อ) ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นของชาวประมงพื้นบ้านและชาวประมงอวนรุนต่อสิทธิประมงชายฝั่ง กรณีศึกษา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการศึกษาพบว่า ชาวประมงกลุ่มทำการประมง และกลุ่มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ร้อยละ 54 มีความคิดเห็นเชิงสนับสนุนต่อสิทธิประมงชายฝั่งระดับสูง กลุ่มอวนรุนร้อยละ 70 มีความคิดเห็นเชิงสนับสนุนต่อสิทธิประมงชายฝั่งในระดับปานกลาง ปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นเรื่องสิทธิประมงชายฝั่งที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 คือลักษณะอาชีพการทำประมง ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรประมงและการจัดการ ความรู้เกี่ยวกับหลักการของสิทธิประมงชายฝั่ง โดยชาวประมงกลุ่มทำการประมงและกลุ่มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ มีความคิดเห็นในเชิงบวกต่อสิทธิประมงชายฝั่ง สำหรับปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรประมงและการจัดการและความรู้เกี่ยวกับหลักการของสิทธิประมงชายฝั่งมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับความคิดเห็นเรื่องสิทธิประมงชายฝั่ง เมื่อพิจารณาความรู้เกี่ยวกับหลักการของสิทธิประมงชายฝั่งกลุ่มตัวอย่างมีความรู้ในระดับปานกลางถึงต่ำ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องเผยแพร่ความรู้ให้ชาวประมงรับทราบและเข้าใจก่อนที่จะนำสิทธิประมงชายฝั่งไปใช้ในพื้นที่

สมรักษ์ กิ่งรุ่งเพชร (2541: บทคัดย่อ) ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชาวสมุทรสงครามในการอนุรักษ์แม่น้ำแม่กลอง ผลการศึกษาพบว่า 1) ประชาชนชาวสมุทรสงครามมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แม่น้ำแม่กลองในระดับปานกลาง 2) ปัจจัยด้านสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ และระยะเวลาที่เขามาตั้งถิ่นฐานไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชาวสมุทรสงครามในการ

อนุรักษ์แม่น้ำแม่กลองส่วนรายได้มีความสัมพันธ์หรือมีผลต่อการมีส่วนร่วมของชาวสมุทรสงครามในการอนุรักษ์แม่น้ำแม่กลอง 3) ปัจจัยด้านการติดต่อข่าวสาร ได้แก่ การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับอนุรักษ์แม่น้ำแม่กลองพบว่า มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชาวสมุทรสงครามในการอนุรักษ์แม่น้ำแม่กลอง

ศักดิ์ จุลฤกษ์ (2543: 42-64) ทำการศึกษาเรื่องศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนท้องถิ่นรอบแนวอุทยานแห่งชาติน้ำตกพลี จังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษาพบว่า ตัวชี้วัดศักยภาพของชุมชนเพียง 4 ตัว คือ ระดับการศึกษา ความรู้ความเข้าใจในหลักการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ความเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน และการรวมกิจกรรมเป็นกลุ่ม มีอิทธิพลต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีขนาดความสัมพันธ์ในระดับค่อนข้างต่ำ ชุมชนโดยภาพรวมมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติน้อยและยังไม่ให้ความสำคัญกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเท่าที่ควร

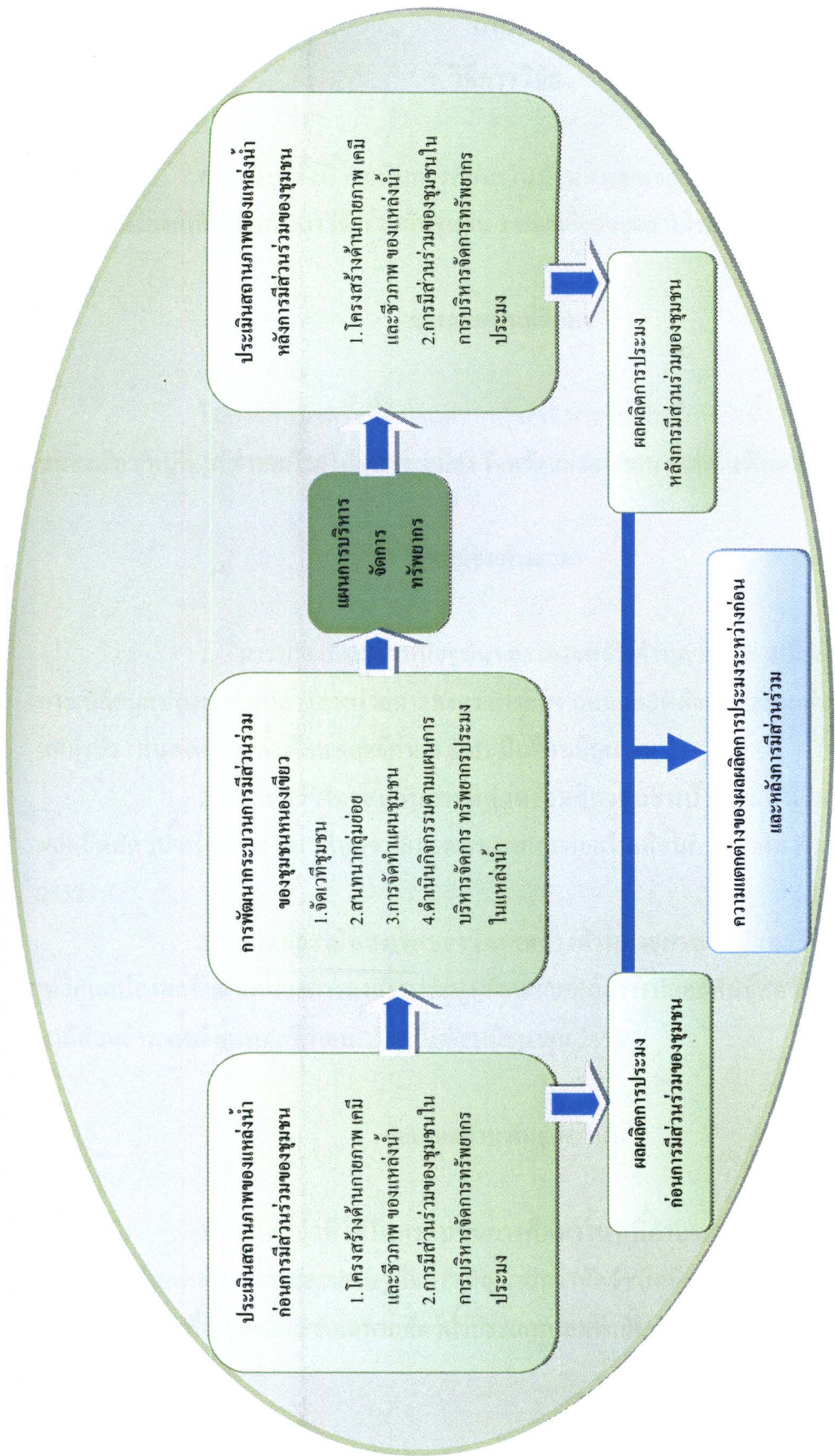
สุชาติ สุขคง (2531 : 42-64) ศึกษาเรื่องทัศนคติของชาวประมงต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรประมง ในตำบลแหลมตะลุมพุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติของชาวประมง ที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่แหลมตะลุมพุก ที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงและศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยทางสังคมบางประการ เกี่ยวกับเพศ อายุ ระดับการศึกษา ขนาดของครอบครัว ประสิทธิภาพ ที่มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรประมง กลุ่มตัวอย่างคือ ประชากรที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในท้องที่ตำบลแหลมตะลุมพุก จำนวน 200 คน ใช้เครื่องมือ แบบสัมภาษณ์ โดยการทดสอบค่าความแตกต่างระหว่าง มัชฌิมเลขคณิตของคะแนน จากการวัดทัศนคติ โดยทดสอบค่าที (t - test) ผลการศึกษาพบว่า ชาวประมงเฉลี่ยทั้งหมด มีทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรประมง อยู่ในระดับสูง ชาวประมงชายมีทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงไม่แตกต่างกับชาวประมงหญิง ชาวประมงที่มีอายุน้อย มีทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรประมง แตกต่างกับชาวประมงที่มีอายุมาก ชาวประมงที่มีระดับการศึกษาสูง มีทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรประมง แตกต่างกับชาวประมงที่มีระดับการศึกษาต่ำ ชาวประมงที่อาศัยอยู่ในครอบครัวขนาดเล็ก มีทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรประมง ไม่แตกต่างกับชาวประมงที่อาศัยอยู่ในครอบครัวขนาดใหญ่ และพบว่าชาวประมงที่มีประสิทธิภาพสูง มีทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงแตกต่างกับชาวประมงที่มีประสิทธิภาพต่ำ

ทศพร พรหมตัน (2542: บทคัดย่อ) ศึกษาองค์ความรู้และความเข้าใจในการจัดการทรัพยากรประมงน้ำจืดของอนุกรรมการประมงหมู่บ้านในอำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ทัศนคติของอนุกรรมการประมงหมู่บ้านที่มีต่อโครงการเพิ่มผลผลิตการประมงในแหล่งน้ำ พบว่า อนุกรรมการหมู่บ้านเห็นด้วยกับโครงการฯ โดยภาพรวม อยู่ในระดับเห็นด้วย

มาก แสดงให้เห็นว่าอนุกรรมการประมงหมู่บ้านมีทัศนคติที่ดีมากต่อโครงการฯ ซึ่งจะมีส่วนช่วยให้โครงการฯ ประสบผลสำเร็จได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะมีความเชื่อมั่นต่อโครงการฯ อยู่ในระดับสูง ระดับองค์ความรู้และความเข้าใจในการจัดการทรัพยากรประมงน้ำจืดของอนุกรรมการฯ ในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ พบว่า อายุและประสบการณ์ในการฝึกอบรม มีความสัมพันธ์กับองค์ความรู้และความเข้าใจในการจัดการทรัพยากรน้ำจืดของอนุกรรมการประมงหมู่บ้าน

ประมวล มีแป้น (2549: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรประมงของประชาชน บริเวณอ่างเก็บน้ำเขื่อนกระเสียว จังหวัดสุพรรณบุรี การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรประมงของประชาชนบริเวณอ่างเก็บน้ำเขื่อนกระเสียว จังหวัดสุพรรณบุรี ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ หัวหน้าครอบครัว หรือผู้แทนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านบริเวณอ่างเก็บน้ำเขื่อนกระเสียว จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 2,041 คน โดยใช้ตัวอย่าง 335 คน ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบ 2 ขั้นตอน คือ ระดับหมู่บ้าน ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive) และระดับครัวเรือน ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าไค-สแควร์ (Chi-square) ในการทดสอบสมมติฐาน ผลการศึกษาประชาชนที่อาศัยบริเวณอ่างเก็บน้ำเขื่อนกระเสียว มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอนุรักษ์ทรัพยากรประมง อยู่ในระดับมาก มีทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรประมง อยู่ในระดับมากที่สุด แต่ความรู้ความเข้าใจ และทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรประมง ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรประมง สำหรับลักษณะพื้นฐาน ได้แก่ เพศ อายุ

ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่อาศัยในหมู่บ้าน และจำนวนสมาชิกในครอบครัว มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรประมง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนรายได้ของประชาชน ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรประมง ทั้งนี้มีข้อเสนอแนะว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงบริเวณอ่างเก็บน้ำเขื่อนกระเสียว ควรเน้นการประชาสัมพันธ์ ทำความเข้าใจกับประชาชนที่อาศัยบริเวณรอบๆ อ่างเก็บน้ำเขื่อนกระเสียว และควรให้ชาวประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรประมงให้มากยิ่งขึ้น

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย